

Symposium en Festival *Lof der Zichtbaarheid*

“In het dagelijkse leven kennen we allemaal onze beperkingen, in het spel zijn we allemaal speciaal”

Het Symposium en Festival Lof der Zichtbaarheid is mede mogelijk gemaakt door: SPZ, Stichting Dijkverzwaren, Prins Bernhard Cultuurfonds Utrecht, NSGK, K.F. Hein Fonds, Stichting De Boom, Stichting Elise Mathilde Fonds, Dr. C.J. Vaillant Fonds, Fonds NutsOhra, Hélène de Montigny Stichting.

ORGANISATIE: Special Arts en het Bijzonder Lectoraat Kwartiermaken

 **KENNISCENTRUM
SOCIALE INNOVATIE
HOOGESCHOOL
UTRECHT**

 SPECIAL ARTS
Stichting Special Arts Nederland

Symposium & Festival Lof der Zichtbaarheid in Co-creatie

Special Arts wil als landelijke stichting alle kunstuitingen van mensen met een handicap bevorderen. Dit betreft zowel beeldende kunst, taal, als ook podiumkunsten. Van 2008 tot en met 2010 deed Special Arts samen met Hogeschool Utrecht (HU) en Hogeschool Arnhem Nijmegen onderzoek in het kader van het project *Kunst Inclusief*. In samenwerking met het Kenniscentrum Sociale Innovatie (HU) heeft Special Arts één van de aanbevelingen uit dit project verder uitgewerkt: *het verbeteren van zichtbaarheid door meer inclusieve podia waar mensen met speciale wensen kunnen meedoen en waar hun talenten gezien en erkend worden*.

Kennisdeling en onderzoek

Een belangrijke resultaat uit het onderzoek *Kunst Inclusief* is het positieve effect van *samen kennis ontwikkelen*. Op basis hiervan is door Tine Veldhuizen van Special Arts en Toinette Loeffen, projectleider Kunst Inclusief, een plan ontwikkeld om met experts uit het veld van de podiumkunst een *community of practice and learning* te initiëren. Het doel van deze expertgroep was kennisdeling en onderzoek naar wat van belang is bij het selecteren van de voorstellingen voor het Symposium & Festival Lof der Zichtbaarheid. Het streven bij de programmering was om de diverse vormen van podiumkunst waaraan mensen met verschillende beperkingen deelnemen, zowel vanuit het professionele als het amateurcircuit, bij elkaar te brengen en te tonen. Veel voorstellingen zijn door experts - altijd samen met een 'leek' - bezocht, ervaren en ook op kwaliteit bekeken. Op basis van de bevindingen, de gekozen uitgangspunten, beschikbaarheid en de

faciliteiten van de festivallocatie is het programma samengesteld. Daarnaast heeft Doortje Kal, lector Kwartiermaken aan de HU, in 2012 en 2013 vijf kritische dialogen over thema's uit haar onderzoeksveld gehouden. De eerste kritische dialoog, die samen met Special Arts en de Vrede van Utrecht was georganiseerd, droeg als titel *Lof der Zichtbaarheid - de kracht van (podium)kunst in het werken aan ruimte voor anders-zijn*. Naar aanleiding hiervan zijn studenten onder leiding van Toinette Loeffen (kunstvakdocent theater, projectleider en onderzoeker) met de volgende vragen aan de slag gaan: *Wat is (speciaal) nodig om zo normaal mogelijk mee te doen? Waaruit bestaat de kracht van kunst in het werken aan ruimte voor anders-zijn?* Bij dit onderzoek is vooral gekeken naar uitwerking van de voorstelling op het publiek.

Inspirerend programma

Vrijdag 14 juni 2013 was de dag waarop alles samenkam in een inspirerend programma met een symposium, een workshopprogramma en een festival met veel voorstellingen. Het symposium en de workshops werden samengesteld door Doortje Kal, Robbert Baars (voorheen Kunstfactor) en Tine Veldhuizen. De organisatie van het festival was in handen van Special Arts en Hogeschool Utrecht, in de uitvoering ondersteund door zo'n veertig eerste-, tweede- en derdejaars hbo-studenten Culturele en Maatschappelijke Vorming, mbo-studenten en vrijwilligers onder leiding van Toinette Loeffen.

Doortje Kal Lof der Zichtbaarheid

Over de kracht van kunst in het werken aan ruimte voor anders-zijn.

1 Maar eerst over kwartiermaken.

Kwartiermaken staat voor het werken aan de ontvangst van een groep nieuwelingen. Mensen die na jarenlang weggestopt te zijn in inrichtingen, zijn in zekere zin en voor een deel nieuwelingen in de samenleving.

De samenleving vindt hen vreemd of 'anders' en op hun beurt ervaren zij de samenleving als vreemd. Kwartiermaken is het werken aan gastvrijheid voor deze 'vreemdelingen'. Daartoe onderzoeken kwartiermakers de uitsluitende werking van de 'normale' samenleving. Kwartiermaken is het werken aan een klimaat waarin mensen met een psychiatrische achtergrond of met een verstandelijke beperking - en andere 'niet-standaardburgers' - mee kunnen doen naar eigen wens en mogelijkheden.

Kwartiermakers proberen een cultuur te bevorderen waarin niet-standaardburgers kunnen gedijen. Ze doen dat in het algemeen en op die plekken waar het specifiek aan de orde is: in het sociaal-cultureel werk en de sport, in vrijwilligerswerk en betaalde arbeid, in buurten en het verenigingsleven, in centra voor cultuur en cultuureducatie en ... vandaag op deze hogeschool. Hopelijk draagt dit alles ook bij aan een maatschappelijk klimaat waarin anders gekeken wordt naar het anders-zijn van 'mensen met speciale wensen' in de terminologie van *Kunst inclusief* en mijn collega Toinette Loeffen die met haar studenten zeer hard aan de voorbereiding van deze dag heeft gewerkt. Daarmee zijn deze kunstenaars (met handicap) zelf de belangrijkste kwartiermakers. Zij nuanceren met hun optredens de vaak negatieve beeldvorming die er rond hen bestaat. Ze laten iets zien van mensen van wie de toeschouwer 'normaal gesproken' niet zoveel begrijpt.

2 Categoriëring - een paradoxale strategie

Kwartiermaken is ruimte maken voor anders-zijn. Maar zet dat niet aan tot een wij-zij-denken, mensen die anders zijn en mensen die niet anders zijn? Leidt dat niet net zo zeer tot stigmatisering of mischien en op een bepaalde manier ermee verwant 'liefdadigheid'; verhindert dat niet het herstel van wederkerigheid? Ik denk dat categorisering nodig is als tussenstap en wel om de volgende redenen: 1. Het niet benoemen van 'het anders-zijn', het er niet over hebben, haalt mensen die kampen met beperkingen, niet uit de marge. 2. Het 'andere' moet (hoe relatief ook) kans krijgen om in zijn andersheid te verschijnen. Nogmaals: *de categorisering functioneert als een tussenstap*. De tussenstap wordt gezet, juist om uitzicht te bieden op inclusie - oftewel op verbinding met anderen. De tussenstap behoedt - en dat is belangrijk - voor een gelijkmakende assimilatie waarin geen erkenning bestaat voor andersheid of verschil. Door het anders-zijn als *verhoudingsprobleem* aan te merken, wordt ook de andere pool, de normaliteit, in het geding gebracht. De normale wereld en werkelijkheid komen ter discussie te staan juist om voor 'de vreemde ander' ruimte te maken.

Er speelt hierbij nog een subdilemma. Vandaag is heel beslist ingezet op de ontmoeting met o.a. mensen uit de psychiatrie en mensen met een verstandelijke beperking. Dat lijkt ergens een risicovolle onderneming. Beide groepen hebben te maken met uitsluiting, met een ongemakkelijke verhouding tot de normaliteit. Beide groepen weigeren tot hun handicap of beperking te worden gereduceerd. Ze zijn meer dan hun handicap - daar zullen ze de hele dag op uitzonderlijke wijze overtuigend bewijs van leveren. Maar voor beide groepen kleeft behalve aan de normaliteit ook aan het anders-zijn van de ander iets: als verstandelijk gehandicapte wil je niet voor gek worden versleten, als iemand met een psychiatrische achtergrond moet je vaak genoeg duidelijk maken dat aan je verstand echt niets mankeert. En dan hebben we het nog niet eens gehad over de verschillen tussen de mensen onderling; die kunnen immens groot zijn. Het geeft de opdracht van vandaag - omgaan met verschillen - een extra dimensie.

Doortje Kal
"Als je kwetsbaar mag zijn, wordt je kwetsbaarheid al een stuk minder".

3e jaars CMV studenten presenteren de resultaten van het Sociaal Artistiek onderzoek.

3 Kracht en kwetsbaarheid

Ik kom op nog een derde punt van frictie. In zijn nieuwe boek *De Zorgval* (2013) stelt Andries Baart dat in het hedendaags taalspel - en we kunnen het ook op vandaag betrekken - weinig ruimte bestaat voor het gegeven dat veel mensen die een beroep doen op bijvoorbeeld de Wet maatschappelijke ondersteuning eerder kwetsbaar zijn dan zelfredzaam. Kwetsbaarheid lijkt binnen de huidige beleidstaal een taboe te zijn. Het lijkt dat de toe te juichen (en jarenlang verwaarloosde) nadruk op kracht en talent iets anders zoekmaakt: de niet uit te wissen kwetsbaarheid van de betrokkenen. Dat is een lastig dilemma. Zelfbewuste 'cliënten' klagen immers steen en been over het gebrek aan maatschappelijke oriëntatie bij hun hulpverleners, het gebrek aan vertrouwen in hun herstelvermogen en over het gebrek aan vertrouwen in de helende kracht van deelname aan de samenleving.

De helende kracht van de wereld buiten de zorg - daar gaat het vandaag ook om: Lof der Zichtbaarheid. Maar dat hoeft ons niet in verlegenheid te brengen met betrekking tot het idee van kwetsbaarheid. Kwetsbaarheid moet niet een onwaarde worden. Kwetsbaarheid en anders-zijn zijn onderling verbonden. Anders-zijn vertegenwoordigt een waarde die je alleen het volle pond kan geven als je het begrip kwetsbaarheid meeneemt. Het is iets waarmee de samenleving rekening moet houden. Als de omgeving zich aanpast, op jou raakt afgesteld, verdwijnt de afwijking of doet ze er minder toe. Kwetsbaarheid is net als anders-zijn een *verhoudingsprobleem*. Als je kwetsbaar mag zijn, wordt je kwetsbaarheid al minder.

4 Lof der Zichtbaarheid - de kracht van kunst in het werken aan ruimte voor anders-zijn

De Vlaamse filosoof Rudi Visker wijst in zijn boek *Lof der zichtbaarheid* op de betekenis van het in de openbaarheid treden van mensen in de marge. De publieke openbare ruimte stelt mensen die vaak 'binnen blijven omdat buiten zeer doet' in staat niet alleen te blijven met hun anders-zijn, een anders-zijn dat hen tot een minderheid maakt, en hen daarom misschien benauwt. Artistieke producties bieden mensen in kwetsbare posities een uitgelezen kans om zich zichtbaar te maken. Zoals gezegd, de amateurs of professionele kunstenaars nuanceren met hun werk en optreden de vaak negatieve beeldvorming. Ze laten iets zien van mensen van wie de toeschouwer soms niet zoveel begrijpt en agenderen daarmee tegelijkertijd het verlangen van mensen die minder vanzelfsprekend in de wereld staan om mee te doen en erbij te horen.

Het zich in woord en daad tonen in de publieke ruimte aan de Ander, doet iets met mensen. Visker wijst er met Hannah Arendt op (ga naar de film) dat de publieke ruimte in die zin productief is. De meeste mensen hechten er belang aan te participeren in een publieke ruimte die ruimer is dan die van gelijkgezinden. Dat heeft te maken met een vorm van respect of erkenning, met de ervaring dat het ook anders kan, zonder dat ik mijn anders-zijn op hoeft te geven. (Het gaat er overigens beslist niet om het anders-zijn te verabsoluteren tot iets dat de ander volledig determineert.) We zeggen vandaag dat de publieke ruimte niet alleen van standaardmensen is, van een kleine meerderheid dikke-ikken (Zie Harry Kunnemans *Voorbij het dikke-ik*). De publieke ruimte maakt - mits die goed is ingericht - bevrijding mogelijk. Tijdens het Amsterdamse *kwartiermakersfestival* in 2008 verwoordde Barbara Douwes deze bevrijding als volgt: *Ik vind mijn deelname schitterend; ik krijg eindelijk ruimte om mijn wereld te laten zien.*

Doortje Kal

Literatuur uit de lezing:

Andries Baart en Christa Carbo (2013) *De zorgval*, Thoeiris

Harry Kunneman, *Voorbij het dikke-ik*. Bouwstenen voor een kritisch humanisme, Boom, 2005

Rudi Visker, *Lof der zichtbaarheid*. Een uitleiding in de hedendaagse wijsbegeerte, SUN, 2007

Luce Irigaray, *Ik, jij wij*. Voor een cultuur van het onderscheid, Agora, 1992

Zie voor publicaties van Doortje Kal o.a. over Kwartiermaken en kunst - www.kwartiermaken.nl
Zie ook: www.kwartiermaken.hu.nl

Ik vind het belangrijk dat er een opening is naar de wereld. Iemand uit de psychiatrie is vaak afgesloten van de wereld, die mag die wereld niet zo gauw in. Ik voel me thuis in het recente *position paper* van Movisie over de maatschappelijke waarde van sociaal artistieke projecten. Vrij geciteerd: *Kunst ontregelt, verrast, daagt uit en verbindt. Kunst geeft kunstenaars en toeschouwers (!) de mogelijkheid een ontwikkeling door te maken. Kunst houdt de samenleving tegen het licht. Kunst kan verschillen overbruggen en inclusie bevorderen. Kunst kan bijdragen aan begrip, bewustzijn en betekenisverlening. Kunst voedt de verbeelding- en die (verbeelding) hebben we hard nodig in deze tijd van bezuinigingen. Een nieuwe samenwerking van de kunst-, zorg- en welzijnssector - iedereen over de grens, iedereen een beetje balling - dat biedt nieuwe perspectieven. We onderzoeken vanmorgen met een keur aan sprekers wat er daarbij op het spel staat, welke zaak onder onze hoede is.*

5 Verwondering

Tot slot: ik hoop dat we ons vandaag met elkaar kunnen verwonderen. Verwondering is nodig, zegt Irigaray, om onze morele gevoeligheid te vergroten zodat we ons vreedzaam (Vrede van Utrecht) tot de ander en het anders-zijn van de ander kunnen verhouden. Verwondering mobiliseert de zintuigen, het brengt je in beweging, je stelt je open voor de ander en laat je raken door de ander. Maak er samen een mooie dag van!

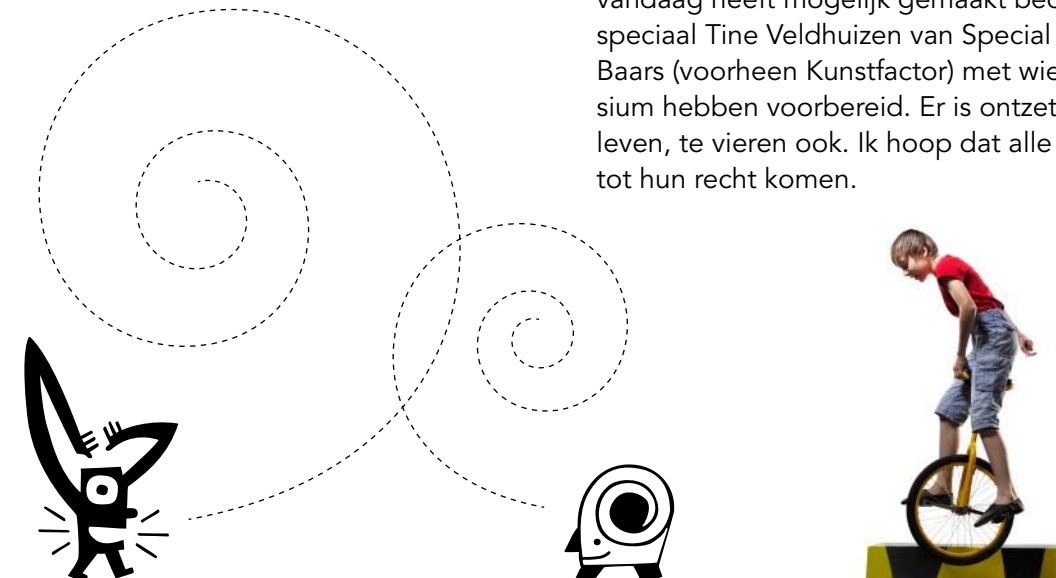
Ik eindig met een kort gedicht van mijn stagiair David de Rooter - lees ook zijn *blogs der zichtbaarheid* op onze site. www.lofderzichtbaarheid.hu.nl

*Ik ben een mongool zegt men
maar ik kom niet uit Azië.*

*Toch heb ook ik te maken met een muur
waar niet door te komen valt*

*Ik ben net als jij een mens
geboren en getogen met een wens*

Ik wil met dit gedicht iedereen die deze ontmoeting vandaag heeft mogelijk gemaakt bedanken - heel speciaal Tine Veldhuizen van Special Arts en Robbert Baars (voorheen Kunstfactor) met wie we dit symposium hebben voorbereid. Er is ontzettend veel te beleven, te vieren ook. Ik hoop dat alle inspanningen tot hun recht komen.

Kunst geeft mensen met beperkingen kracht

Kunst geeft mensen met een psychiatrische en verstandelijke beperking kracht. Daarover bestond algehele consensus op het symposium/festival Lof der Zichtbaarheid, op 14 juni bij de HU.

"Ik vind mensen met een rafelrandje eigenlijk veel leuker", zegt regisseur Boy Jonkergouw, die in theatergroep Zonderling werkt met psychiatrisch cliënten als acteurs. Waarom? "Ze zijn vaak heel erg creatief." Hij wijst er bovendien op dat 'van de professionele acteurs ongeveer de helft een psychische afwijking heeft'. "Dat zijn dus klasjes met gestoorden...", zegt hij relativerend en op ironische toon.

Jonkergouw doet zijn uitspraken tijdens een interview door dagvoorzitter Inge Diepman, tijdens het Symposium 'Lof der Zichtbaarheid', op 14 juni bij Hogeschool Utrecht (HU). Het symposium, en het aansluitende workshopprogramma, zijn samengesteld door Doortje Kal (bijzonder lector Kwartiermaken van de HU), Robbert Baars (voorheen Kunstfactor) en Tine Veldhuizen (Special Arts). De organisatie van het festival is verzorgd door zo'n 40 1e, 2e, en 3e jaars hbo-studenten Social Work-, mbo-studenten en vrijwilligers, onder leiding van Toinette Loeffen (docentonderzoeker HU) i.s.m. Tine Veldhuizen van Special Arts.

Werken aan ruimte voor 'anders-zijn'

De zaal bij het symposium is gevuld met professionals, docenten en studenten uit de wereld van kunst en cultuur, welzijn en zorg, maar ook met mensen die een psychiatrische en verstandelijke beperking hebben. Vol passie buigen zij zich over de centrale vraag: hoe zorgen we dat mensen met een beperking kunst gaan beoefenen en een podium krijgen? Want kunst geeft kracht aan het werken aan ruimte voor 'anders-zijn', zo is de slogan van 'Lof der Zichtbaarheid'. Dit bleek ook uit een verkennend onderzoek dat HU-studenten presenteerden op het symposium.

Toegankelijkheid kunstcentra

Om reguliere kunstcentra toegankelijker te maken voor deze groep, moeten de centra voldoen aan meerdere voorwaarden, zo zegt onderzoeker Joke Rutjes van Cultuurdiensten. Ze moeten een visie en beleidsplan hebben, en ook geld om beiden uit te voeren.

"Verder moeten de leselden zo laag mogelijk worden gehouden, vanwege het lage inkomen van de doelgroep. En heel belangrijk: de centra moeten deze mensen werven op de plekken waar ze zich bevinden", aldus Rutjes. Anne ten Barge van Kunst Ontmoeten Meedoen (KOM) is het daarmee eens. Ten Barge: "Voer een gesprek op de scholen en bij de zorginstellingen, om zo voor deze doelgroep de drempel te verlagen om aan kunst te gaan doen." Volgens haar is de achterban van deze mensen erg gemotiveerd om 'de kunstbeoefening voor hun geliefden te regelen.'

Toneelspelen: therapeutische waarde

Volgens regisseur Boy Jonkergouw heeft het toneelspelen voor zijn acteurs in theatergroep Zonderling een therapeutische waarde. "Ik zie hun zelfvertrouwen op het podium groeien. Theater is een mooi middel om het onzegbare uit te drukken." En dat effect wordt nog sterker naarmate de reguliere podia meer openstaan voor optredens van mensen met beperkingen, zo werd duidelijk tijdens het symposium. Jonkergouw is een warm voorstander van dat streven.

Kwetsbaarheid

Doortje Kal spreekt in haar inleiding over de helende werking van maatschappelijke deelname, bijvoorbeeld via kunst. Kunst zorgt voor inclusie, zegt ze, en doet de verschillen met anderen overbruggen. Dat is hard nodig in tijden van bezuinigingen. Volgens haar moet de samenleving meer rekening houden met mensen die 'anders-zijn'. "De publieke ruimte is er niet alleen voor 'standaard mensen'. Als de omgeving zich aanpast en raakt afgesteld op het kwetsbare, verdwijnt de afwijking, of doet ze er minder toe. En, als je kwetsbaar mag zijn, wordt je kwetsbaarheid al minder."

Na het symposium laten mensen met en zonder beperkingen op inspirerende wijze hun talenten zien bij de vele voorstellingen op het gebied van theater, dans en muziek. Die vinden plaats verspreid door het gebouw van de Faculteit Maatschappij & Recht. Laat op de avond komt het festival ten einde met een knallend feest.

Walter van Amerongen
Hogeschool Utrecht

"Deze dag heeft mij geïnspireerd. Ik wil mij meer gaan verdiepen in deze doelgroep om te kijken of ik in de toekomst met hen wil gaan werken."

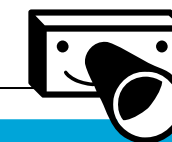
Een inspirerende leeromgeving met de kracht van podiumkunst

"Dit zouden meer mensen moeten zien!"

Voor het Symposium en Festival Lof der Zichtbaarheid waren studenten van de Hogeschool Utrecht van onschatbare waarde.

Een grote groep eerste, tweede- en derdejaars studenten Culturele en Maatschappelijke Vorming (CMV) heeft onder leiding van docenten en lectoren en in samenwerking met experts uit de praktijk deelgenomen aan de organisatie van dit evenement. Enerzijds hebben zij bijgedragen aan de vormgeving van een uitdagend en aansprekend festival voor een breed publiek. Anderzijds hebben ze de kans gekregen om te leren over de kracht van podiumkunst, het organiseren van een festival en de manier waarop podiumkunst voor mensen met een beperking kan bijdragen aan ontwikkeling en inclusie.

Zo ontstond een krachtige leeromgeving die aansloot bij de praktijk. Aan de voorbereiding en uitvoering van Lof der Zichtbaarheid werkten in totaal 31 CMV-studenten mee. Ze deden onderzoek, namen deel aan de organisatie en vormgeving van festival en symposium, en zorgden voor de publiciteit of techniek. Daarnaast hebben eerstejaars studenten speciaal voor deze dag een theater- en danswerkplaats ontworpen waar deelnemers de podiumkunsten ter plekke konden beleven. Eén student ging actief aan de slag met het werven van vrijwilligers en wist ook mbo-studenten bij de artiestenbegeleiding te betrekken. Een andere mbo-student heeft in het kader van zijn stage een promotiefilmpje gemaakt.

Bekijk hier het promotiefilmpje.

Een aantal reacties van studenten laat zien wat ze ervaren en geleerd hebben.

"Het is toch eens wat anders dan met je neus in de boeken zitten en alleen maar horen over het werken met de kracht van een beperking."

"Voor mijn professionele ontwikkeling is dit erg belangrijk. De manier waarop je naar mensen kijkt die anders zijn dan jij en hoe je daarmee omgaat."

"De dag was voor mij belangrijk, interessant, spannend, leerzaam en ontroerend."

"Het kostte mij veel energie, maar heeft me ook veel energie gegeven. Hoe deze mensen kunnen genieten, kunnen spelen en plezier kunnen maken. De jongens die in onze groep zaten, hebben mij heel blij gemaakt met hun aanwezigheid, lieve gezichten en actieve inzet!"

"Het allermooiste vond ik de vreugde onder het publiek, en er was op dat moment even géén verschil tussen de organisatie, de 'mensen met beperkingen' en de 'mensen zonder beperking'."

Bekijk hier de trailer van het festival.

Berichtje door Henk op Lof der Zichtbaarheid Facebook (17 juni):

"Vol trots en nagenietend kijken wij terug op een geslaagde dag! Dank aan iedereen die er was."

Reactie van KamaK op dit bericht:

"Jullie ook ontzettend bedankt voor de goede organisatie en de fijne sfeer!"

Reactie van De Firma Zorgbehang op dit bericht:

"En jullie bedankt, wij vonden het geweldig."

Video still van Impressie van Lof der Zichtbaarheid

Reactie van Kazou:

"Met veel tevredenheid kijken wij terug op onze bijdrage aan jullie festival. De organisatie strak, de zaal mooi, leuke begeleiding, de spelers top en vele, ik zeg echt vele positieve reacties rijker, zijn wij huiswaarts gekeerd. Ook via de mail, kregen we naderhand nog de nodige complimenten".

"Kortom, wij waren zeer tevreden. Ik hoop, jullie ook? En dat jullie die mooie reacties ook hebben gehad? Echter 1 klein aandachtspuntje voor een volgende keer, ik zou niet een borrel al laten starten, terwijl er nog optredens zijn. Daardoor was het voor sommigen lastig om te kiezen waar je heen moest gaan, na zo'n lange dag. Daarnaast was de muziek veel te hard en drong dat door tot in de theaterzaal. Hierdoor gingen mooie, intieme en stille momenten in onze voorstelling verloren."

Zwart Licht
Theaterwerkplaats
Kazou

Reactie van bezoeker (uit filmpje op facebook van David de Ruiter.) Bekijk hier het filmpje.

"Ik vond het een interessante dag. Ik kom net uit de workshop Kunstmultiloog. Het leukste daarin was dat je luistert naar elkaars verhaal en elkaar daarin niet probeert te overtreffen, maar voor elkaar open staat."

Reactie van Wilde Aardbeien:

"Vrijdag 14 juni heeft Wilde Aardbeien gespeeld op Lof der Zichtbaarheid. De spelers hebben het een leuke dag gevonden. Goed georganiseerd en heel prettig dat er een persoonlijke begeleider was die kleine probleempjes snel kon oplossen."

D/N/O De Nieuwe Orde
Paratheater Wilde Aardbeien

Carmen Theatergroep Buitengewoon

Student Culturele en
Maatschappelijke Vorming:

"Ik vond het heel leuk, er waren veel meer mensen dan ik had verwacht."

Student kunstzinnige therapie:

"Heel leuk en heel levendig! Vooral die vreugde van de groepen. Deze dag vond ik een goede combinatie van een symposium, workshops en voorstellingen. Als vrijwilliger was het heel leuk om in contact te komen met gezelschappen. Echt een goed georganiseerde dag!"

Harriët Sparreboom, Anne tern Barge en
Joke Rutjes in gesprek met Inge Diepman.

Terugspeeltheater

Spannende workshop van het Nederlands Toegepast Theater

Iedere deelnemer die de workshopruimte van het Nederlands Toegepast Theater binnenkomt, krijgt van acteurs Wim Hilgeman en Pimm Grooten een hand.

Hun theatergroep speelt vaak tijdens congressen voor bedrijven en organisaties, maar vandaag zijn de workshopdeelnemers zelf acteur of muzikant. Er liggen percussie-instrumenten, kleurige doeken wachten om opgepakt te worden en twee stoelen staan klaar voor een verteller en de spelleider.

Al gaat het bij terugspeeltheater om improvisatie, er is wel een aantal regels om het spel te stroomlijnen. Nadat één van de deelnemers een persoonlijk verhaal heeft verteld, de spelleider verhelderend vragen heeft gesteld en een spelvorm heeft bepaald, speelt een aantal mensen de essentie van dit verhaal na, terwijl anderen er ter ondersteuning muziek bij maken. Soms volgt de muziek, soms neemt die zelf het initiatief. Van tevoren wordt een vorm afgesproken, zoals 'danser en poëet', waarbij het vertelde verhaal in dichtelijke bewoordingen wordt nagespeeld en dansend wordt verbeeld. Bij de vorm 'koor met onderbreking' geeft een groep spelers een impressie van het verhaal, zo veel mogelijk sprekend met één stem. Bij een hoogtepunt in het verhaal stapt een persoon uit het koor, dat stilvalt in een freeze-positie, en begint een solo te spelen.

Voor elke korte spelronde zijn bij deze workshop enthousiaste vertellers, spelleiders, spelers en muzikanten te vinden. Telkens blijkt de verteller verrast door de spiegel die het spel hem of haar voorhoudt. Het verhaal over een moeizame start van de reis naar het symposium en festival van deze dag – met onder meer een niet-meewerkende autoasbak en een vanzelf weggrijpende auto – werkt enorm inspirerend voor de spelers en de muzikanten. Vooral de acteur die de asbak speelt komt goed tot zijn recht: "Leuk om een ding te spelen!"

Een andere acteur zegt het lastig te vinden dat je niets kunt afspreken. Misverstanden over wie wat voorstelt ontstaan dan ook af en toe. Wim benadrukt dat je nooit moet oordelen over het verhaal en dat je bij het verbeelden steeds op zoek moet blijven naar de kern ervan. Naast amuseren kan het spel verteller en toeschouwers inzichten geven, therapeutisch werken en verbindingen tussen mensen leggen.

Terugspeeltheater blijkt spannend om aan mee te doen, boeiend om naar te kijken en een groot beroep te doen op je creativiteit. Het dwingt je om samen te werken en als je wilt kun je je verhaal kwijt, dat je vervolgens als een cadeautje in nagespeelde vorm aangeboden krijgt.

www.nlтт.nl

Noek van der Burg

Nederlands Toegepast Theater

Student (neuro)psychologie
"Verrassend. Ik had niet verwacht dat het zo goed zou, ze zijn namelijk echt super goed!"
(reactie op Theater Totaal)

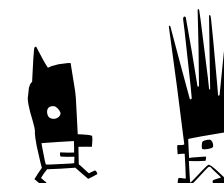
Student Humanistiek:

"Het symposium bracht mij nieuwe ideeën. Ik vond de inleiding van Doortje Kal heel sterk, ze kon heel goed vertellen over het feit dat wij dingen buiten sluiten, dat iedereen alles wel wil accepteren, dat dit niet zo makkelijk is gezegd als gedaan. Het goede aan haar stuk was dat ze alles hierin zo goed had doordacht!

De scène van Boy Jonkergouw ontroerde me. Op het moment dat die man er stond en vertelde over zijn innerlijke criticus. Iedereen keerde zich op een gegeven moment tegen hem. Er stond een vrouw op en gaf hem een hand. Zij vertelt over een psychose die ze heeft gehad, dat het ook mooie dingen heeft. Bij deze scène komt het menselijke heel sterk naar voren. Iedereen moet maar binnen een bepaald ding passen. Alles wat daarbuiten valt moet weg. De combinatie van het vastpakken van de hand en wat deze vrouw vertelt, ging over de acceptatie van alles wat anders is."

Muziekworkshop Theater Totaal

"Samen klinken we gelijk"

De interactieve muziekworkshop van Theater Totaal start met een enthousiaste binnenkomer: pianospel van Daan Kettelarij en zang door Jessica van Berkel.

Bij deze theater- en muziekwerkplaats uit Nieuwegein kunnen zo'n dertig talentvolle mensen drie dagen per week terecht. Ongeveer de helft van hen maakt muziek. Met de bands Buiten Westen en Knock Out spelen en zingen ze covers van bekende nummers, maar ook zelfgeschreven teksten op eigen muziek die ontstaan door veel met elkaar te jammen. Nadat de spieren en stemmen door een aantal oefeningen zijn opgewarmd, gaan de workshopdeelnemers onder leiding van Michel Pagie aan de slag met een van de eigen liedjes: *Veel te verlegen*. We kunnen kiezen of we als achtergrondkoortje meezingen met Jessica, meefluiten met Daan of met kleine percussie-instrumenten de muziek ondersteunen. Na enig oefenen en wennen aan de melodie en de niet-alledaagse instrumenten als de cabasa, cajon en de vibraslap klinkt het verrassend goed.

Speciaal voor het festival *Lof der Zichtbaarheid* heeft Michel *Is het onzichtbaar?* geschreven. Ook dit nummer spelen en zingen we gezamenlijk. De tweede en derde stem in het achtergrondkoor klinken al iets zelfverzekerder. Het totaal mag er zijn! Iedereen wordt er vrolijk van. Als intermezzo luisteren we naar deelnemer en Frank Boeijen-fan Antoine, die graag met solozang in de spotlights blijkt te willen staan. Ook is er ruimte voor muziek op verzoek. Iemand stelt een liedje van de Beatles voor. Daan en Jessica zetten meteen *Imagine* in en Antoine springt naar voren om de tweede stem te zingen, terwijl alle deelnemers meedoen alsof dit alles al eens eerder in deze samenstelling gezongen is.

Tot slot laten Jessica en Daan het *Lied voor de Vrede van Utrecht* horen, waarmee ze binnenkort zullen optreden. Daarin komt de zin "Samen klinken we gelijk" voor. Een treffende verwoording van wat Theater Totaal voorstaat en wat zelfs in de korte tijd die de workshop duurt haalbaar blijkt.

www.theatertotaal.org

Noek van der Burg

Stoere Jongens
Theater Totaal

Eskalibur Loss

Student Sociale Pedagogische Hulpverlening:

"Ik vond het een leuke dag, een hele leuke ervaring, ik had nog nooit zo iets gedaan."

Student:
"Bij Stoere Jongens vond ik heel goed en indrukwekkend dat er niet betutteld werd, de artiesten speelden echte mannen, net als iedereen. Mooi hoe zij hun mannelijkheid konden uitleven, want het zijn natuurlijk gewoon mannen."

Art Loca

Vrijwilliger:
"Fantastisch om te zien wat voor een feest het was voor het gezelschap."

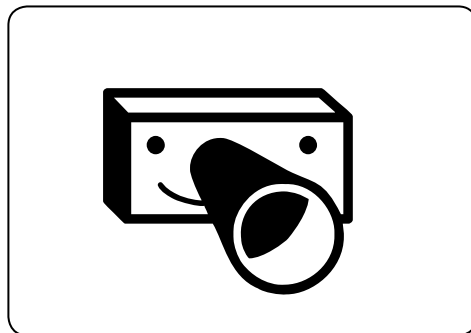
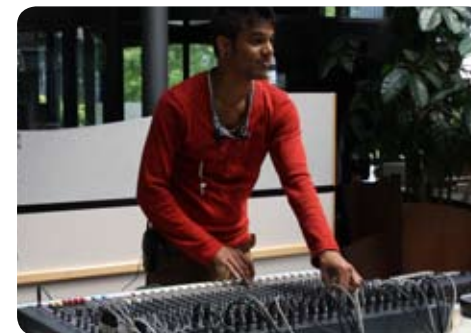
Inge Diepman in gesprek met een van de spelers van Theatergroep Zonderling

Dario Fo

Student MBO:
"Ik was vrijwilliger en heb me de hele dag onwijs vermaakt, ik zou het zo nog een keer doen!"

Student Geneeskunde:
"De expressie en het theatrale van de dove man bij Signdance vond ik heel gaaf, hij voelde écht de muziek! Stoere Jongens vond ik zóó goed geacteerd, dit zouden weinig mensen op zo'n manier kunnen. Zo puur. Echt respect!"

Signdance Collective International

Lof der Zichtbaarheid

Enquêteresultaten

1. Het Symposium en Festival Lof der Zichtbaarheid is in zijn totaal gewaardeerd met een gemiddelde van **7,7**.

2. Ruim **95%** van de bezoekers/deelnemers vond het Symposium en Festival Lof der Zichtbaarheid uitstekend/goed passen bij de doelstellingen van Special Arts.

3. De locatie van Hogeschool Utrecht werd door ruim **70%** als uitstekend/goed ervaren.

4. De combinatie van het symposium en Festival Lof der Zichtbaarheid werd door **56%** als zeer aanvullend ervaren.

5. Ongeveer **10%** vond de combinatie teveel en had het liever op aparte dagen bezocht.

6. De kracht van kunst heeft het meest voldaan aan de verwachtingen. De doelstelling zich te presenteren aan een breed publiek

en contacten te leggen met andere gezelschappen is voor **30%** matig of niet geslaagd.

7. De workshops zijn als zeer positief ervaren. Ruim **95%** waardeert de door hem/haar bezochte workshop als uitstekend/goed.

8. Van de 14 voorstellingen worden er **12** als uitstekend/goed gewaardeerd. Er zijn twee voorstellingen die een zeer gevarieerd beeld geven van uitstekend tot slecht.

9. De sprekers, gezelschappen en workshopgevers zijn voor **90%** tevreden over de voorbereiding, persoonlijke begeleiding en de verleende service.

Tips:

- Langer van te voren aankondigen, waardoor mogelijk meer bezoekers.
- Integreren in een bestaand festival.

Art-Jan de Vries, ambassadeur Special Arts: "Stop met denken in wat hoort en wat niet hoort!"

Sprekers symposium

Introductie
Doortje Kal

Receptie van kunst van mensen met een beperking
Suzanne Traa
Onderzoeksgroep 1 HU
Onderzoeksgroep 2 HU

Kunstprofessionals en mensen met speciale wensen
Cara Stolp - Theatergroep Eenhoorn
Menno Vroon - regisseur

Toegankelijkheid van kunsteducatie
Joke Rutjes - onderzoek Toegang tot kunst
Anne ten Barge - KOM Arnhem
Harriët Sparreboom - Huis voor de Kunsten de Lindenberg

Zichtbaarheid reguliere podia
Boy Jonkergouw - theatergroep Zonderling
Steven Peters – hoofd programmering Stadsschouwburg Utrecht

Zichtbaarheid in de samenleving
Mira Kho - Vrede van Utrecht
Beer Boneschansker - Festival 5D

Presentatie symposium
Inge Diepman

Overzicht websites

Organisatie
www.socialeinnovatie.onderzoek.hu.nl
www.kwartiermaken.hu.nl
www.specialarts.nl

Voorstellingen
www.artloca.nl
www.bosnimfproducties.nl
www.cartablanca.nu
www.eskalibur.nl
www.kamak.nl
www.koperenkees.nl
www.eskalibur.nl
www.theaterwerkplaatskazou.nl
www.tklooster.nl
sites.google.com/site/signdancecollective/
www.theatertotaal.org
www.goedisgoed.nl

Workshops
www.bosnimfproducties.nl
www.elleboog.nl
www.lkca.nl
www.defirmazorgbehang.nl
www.dekrachtvanbeleving.nl
www.formaat.org
www.goedezaken.eu
www.inca-pa.nl
www.moosdherrison.nl
www.nlitt.nl
www.theatertotaal.nl
www.theatergroepeenhoorn.nl
www.wherelant.nl

www.lofderzichtbaarheid.hu.nl

Recensie

Theater in optima forma

De Tranen van de Zee Theatergroep KamaK

Woyzeck Carte Blanche

Voorafgaand aan de voorstelling *Woyzeck* vatte regisseur Stefan Jung van de Werkplaats van Carte Blanche het adagium van het festival *Lof der Zichtbaarheid* nog eens kernachtig samen: **"In het dagelijkse leven kennen we allemaal onze beperkingen, in het spel zijn we allemaal speciaal."**

Gedurende het adembenemende theaterspektakel dat zich vervolgens voltrok, werd dat voelbaar.

Ik betrapte mezelf erop dat ik, net als andere toeschouwers, toch heimelijk zat te kijken welke spelers in deze gemengde groep 'een beperking' zouden hebben, en welke 'gewoon' waren. Voorzover dat onderscheid al zichtbaar was, werd het radicaal weggespeeld in deze collage van absurditeiten, geweld, tederheid, (pseudo)diepzinnigheden, kolder en tragiek. Theater in optima forma, dat je meesleurt, door elkaar schudt, in je buik kietelt en bij de strot grijpt. Dit stuk zou op het Holland Festival geprogrammeerd moeten worden, was mijn eerste gedachte bij het verlaten van de zaal. Een thema dat niet toevallig die ochtend tijdens het symposium besproken werd.

Strijd om het bestaan.

Eerder op de dag zag ik hoe in de voorstelling *De Tranen van de Zee* van Theatergroep KamaK de kracht van theater kunst op een andere manier werd aangewend. In dit stuk zonder woorden werden we meegenomen in de tragiek van een kleine gemeenschap van arme lieden aan de rand van de zee, waar de strijd om het bestaan en het verlangen om daaraan te ontsnappen slachtoffers maakten. De spelers, allemaal met het syndroom van Down, gingen in ruwe lompen gekleed en leidden een primitief bestaan met vaste rituelen. De encenering maakte dat het leek alsof alle spelers ook buitengewoon klein van stuk

waren, wat het gevoel versterkte dat we keken naar een eigenaardige stam. Het geheel wekte ook de indruk dat de spelers allemaal 'zware gevallen' waren. Toen ze na de voorstelling in burgerkleden samendromden, bleek dat reuze mee te vallen. Ik vond het indrukwekkend om te ervaren hoe het 'speciale' van deze groep spelers werd aangezet en ingezet als theater middel. En ons zo een spiegel voorhield.

Momenten van tederheid

Tot slot zag ik ook de voorstelling *Stoere Jongens* van Theater Totaal. De moeizame zoektocht naar (mannelijke) identiteit en solidariteit voltrok zich hier in de extreme context van een sportkleedkamer, waar onhandigheid en afwijkend gedrag genadeloos wordt afgestraft. Maar temidden van uitbarstingen van intimidatie en vernedering werden ook kleine momenten van tederheid zichtbaar, als een van de jongens even uit de groepsnorm kan stappen. Dat dit raakvlakken heeft met het persoonlijke leven van de acteurs blijkt wel uit de mooie reportage die het NTR-programma *Gonzo* wijdde aan Theater Totaal. Daarin discussiëren de jongens onder meer over de vraag of je er de nadruk op moet leggen dat iedereen beperkingen heeft, en we dus allemaal gelijk zijn, of dat je juist naar voren moet treden met wat je anders maakt. Door theater te maken bijvoorbeeld. Hoe effectief dat kan zijn, werd hoe dan ook overdonderend duidelijk tijdens het festival *Lof der Zichtbaarheid*.

www.cartablanca.nu
www.kamak.nl
www.theatertotaal.org

Rutger Post

Regisseur jeugdtheater:

“Wat heerlijk te feesten samen met mensen met speciale wensen, want zij kunnen er wat van!”

Student CMV:

“Ik heb nog nooit zo’n geweldig swing-feest meegemaakt.” Reactie op een voorstelling: “Ik huil niet vaak, maar nu moest ik echt een traantje laten.”

Wil je nog meer zien?

Hier staan alle filmpjes van deze bijzondere dag.

Met dank aan: bekijk hier het overzicht.

Film- en muziekprogrammering

Programmaoverzicht van de dag